

Uloga kovina u monetarnoj povijesti

Peša, Josip

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:767420>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-18**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

Josip Peša

Uloga kovina u monetarnoj povijesti

Završni rad

Pula, 2021

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

Uloga kovina u monetarnoj povijesti

Završni rad

Ime i prezime: Josip Peša
JMBAG:0303067969,redovan student
Studijski smjer: Marketinško upravljanje
Kolegij: Monetarna ekonomija
Znanstveno područje: Društvene znanosti
Znanstveno polje: Ekonomija
Znanstvena grana: Financije
Mentor: prof. dr. sc. Manuel Benazić

Pula, rujan 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Josip Peša, kandidat za prvostupnika ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Josip Peša

U Puli, rujan, 2021 godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Josip Peša dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom “Uloga kovina u monetarnoj povijesti“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 15 rujan 2021 (datum)

Potpis

Josip Peša

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Nemonetarna i monetarna ekonomija	3
2.1. Karakteristike nemonetarne ekonomija	3
2.2. Karakteristike monetarnih ekonomija	5
3. Metalizam i robna vrijednost novca	7
3.1. Metalistička teorija novca	7
3.2. Robna vrijednost novca	9
4. Evolucija kovanog novca	11
4.1. Kovani novac	11
4.2. Vrste kovanog novca	13
5. Sustavi vezane vrijednosti novca	18
5.1. Bimetalizam	18
5.2. Monometalizam	19
6. Zaključak	24
Literatura	26
Popis slika	28
Popis tablica	29
Sažetak – Uloga kovina u monetarnoj povijesti	30
Summary – The role of metals in monetary history	31

1. Uvod

Rad istražuje pitanje uloge kovina u monetarnoj povijesti. S obzirom na istaknuti značaj novca, kao sredstva plaćanja, ali i kao sredstva koji iskazuje svoju kulturnu, socijalnu i pravnu ulogu, može se istaknuti kako je riječ o problematici koja ima širi ekonomski pa i socijalni značaj.

Razvoj kovina pratio je razvoj društva i ekonomije općenito. Može se istaknuti kako se on odvijao kroz nekoliko ključnih faza, od primitivnog novca robne vrijednosti, do suvremenog kovanog ili kovinskog novca, kovanica. Tijekom evolucije kovanog novca mijenjale su se i njegove uloge. One se razmatraju u kontekstu pojedinih novčanih sustava, a smatra se da je značaj kovanog novca bio veći u ranijim razdobljima razvoja civilizacija, to jest u razdobljima nepostojanja novčanica.

U suvremeno doba robna vrijednost novca gotovo i ne postoji, izuzev najprimitivnijih društava. Jednako tako napušteni su i bimetalistički te određeni monometalistički sustavi, koji su intenzivno obilježavali razdoblje od pojave strojno izrađenog kovanog novca do polovice 19. stoljeća.

Cilj rada je analizirati značenje kovanog novca, njegova obilježja kao i evolucijski tijek njegova razvoja, od primarnih ili prvotnih oblika do danas, odnosno do pojave suvremene ili moderne ekonomije. Svrha istraživanja je ukazati na iznimnu ulogu kovanog novca, koja se razlikuje ovisno o fazi razvoja ekonomije i društva. Nastoji se potvrditi kako je on u ranijoj povijesti imao daleko veću ulogu i značaj nego u današnjici, točnije kako njegova uloga u monetarnoj povijesti opada s napretkom ekonomije.

Rad se sastoji od četiri poglavlja, uvoda i zaključka. Nakon uvodnih razmatranja slijedi poglavlje koje ukazuje na razlike monetarnih i nemonetarnih ekonomija, što predstavlja polazište ili osnovu za analizu povijesti novca, kao i onog kovanog. Sljedeće poglavlje istražuje metalizam i robnu vrijednost novca, što su zapravo primarne faze razvoja kovanog novca. Naposljetku slijedi poglavlje o evoluciji kovanog novca, a posebna pažnja

posvećena je vrstama novca. Predzaključno poglavlje istražuje novčane sustave, odnosno bimetalizam i monometalizam.

Istraživanju navedene problematike poslužile su osnovne metode istraživanja. Misli se na metodu analize i sinteze, induktivnu metodu, metodu kritičkog promišljanja, metodu apstrakcije i komparacije, metodu deskripcije kao i metodu dokazivanja.

2. Nemonetarna i monetarna ekonomija

Prilikom istraživanja značenja, ekonomske i socijalne uloge, te obilježja novca važno je spoznati definiciju nemonetarne i monetarne ekonomije, koje predstavljaju dvije zasebne i međusobno uvjetovane koncepcije. Nastavno na te dvije koncepcije moguće je govoriti i o nemonetarnim te monetarnim politikama, koje predstavljaju kompleksno područje u ekonomiji i financijama.

2.1. Karakteristike nemonetarne ekonomija

Nemonetarna koncepcija, koja objašnjava pojam nemonetarne ekonomije, intenzivno je obilježila klasičnu ekonomsku teoriju i praksu. Ona se odnosi na argument o tome da novac, njegova količina i ostali monetarni čimbenici ne određuju sva gospodarska kretanja, u smislu zaposlenosti, proizvodnje, investicija i cijena. Jednostavnije rečeno, nemonetarna ekonomija je ekonomija koja funkcionira bez uporabe novca. S druge strane, monetarna kretanja zapravo su posljedica realnih gospodarskih kretanja, a tom problematikom bave se koncepcija monetarne ekonomije i njezini zagovornici, monetaristi (Perišin et al., 2001: 160).

Nemonetarne ekonomije u izvornom obliku vezane su uz prošlost, a predstavljaju rezultat sporadične pojave izvjesnih viškova nekih dobara. Tu pojavu uvjetuju prirodni uvjeti, spretnost ljudi, slučajnost i ostali čimbenici. U izvornom obliku, razmjena dobara ili nemonetarna ekonomija mogla se odvijati unutar jednog društvenog sustava ili više njih. Ti sustavi mogli su se odnositi i na rodbinske, plemske i slične veze (Matić, 2011: 4). Osnovna karakteristika nemonetarne ekonomije je da se razmjena ili trampa odvijala u najprimitivnijem obliku, to jest spontano i na mjestu susreta pojedinaca koji su istu obavljali. Ta mjesta predstavljala su tržišta u smislu kakav poznajemo danas.

Ova ekonomija uglavnom je postojala do polovice 20. stoljeća, a obilježili su je predmonetarni oblici, poput tradicionalnog, primitivnog i naturalnog novca. Prirodine predstavljaju primarno prehrambena dobra (pšenica, žitarice, čaj, kakaovac i slično), koristili su se u ranoj povijesti čovječanstva, a uvjetovana su prostorom na kojem se javljaju (Matić, 2011: 6). U predmonetarne oblike razmjene ubrajaju se i lijevani, neobrađeni ili djelomice obrađeni komadi kovina ili slitina. Oni su se izrađivali od

materijala karakterističnih za neko područje. Primjerice to su bili kamen, porculan, koža, platno, drvo, kovine i slično.

Nemonetarnu ekonomiju detaljno je u okviru ekonomske znanosti objasnio J. B. Say, koji ističe da je novac samo sredstvo lakše razmjene. Naime, on smatra da razmjena u ekonomiji predstavlja oblik trampe, odnosno da ponuda automatski stvara potražnju, a ove dvije strane uvijek su uravnotežene. Takvo pojašnjenje nazvano je zakonom realizacije (Ivanković, 2016: 68). Zagovornici nemonetarne koncepcije i istraživači nemonetarne ekonomije ističu da novac ne može biti primarni i presudni određivač gospodarskog razvoja. Oni umanjuju njegov značaj u tom kontekstu i postavljaju ga u neko drugo značenje (Perišin et al., 2001: 160).

Unatoč navedenom, nemonetaristi ne umanjuju ulogu novca općenito te naglašavaju da ga treba istraživati i shvaćati kao nešto specifično i kompleksno. Točnije, on jest čimbenik gospodarskog razvoja, no nije samostalan u potpunosti već ovisi o ostalim čimbenicima. Time on postaje uvjetom ostvarenja gospodarskog razvoja, koji ovisi o snazi i mogućnosti formiranja kapitala u nekoj ekonomiji, a on predstavlja osnovni čimbenik ekonomskog razvoja (Ivančević Perec, 2017: 105).

Kada je riječ i nemonetarnoj ekonomiji i njezinim karakteristikama, u središte interesa postavlja se trgovanje zamjenjivanjem, odnosno naturalna zamjena robe za drugu robu (prethodno spomenuta trampa, kompenzacija). To je i osnovna razlika u odnosu na monetarnu ekonomiju, koja se zasniva na trgovanju uz posredovanje novca, no o tome slijedi kasnije. Može se konkretizirati kako nemonetaristi smatraju da je novac jedan od brojnih čimbenika gospodarskih kretanja i razvoja. Točnije, promjene njegove količine ne utječu na realna gospodarska kretanja (proizvodnju, zaposlenost, investicije i cijene). U ovome slučaju, promatrajući novac isključivo kao neutralnog posrednika ili sredstvo olakšanja razmjene, robno-novčanu privredu treba razmatrati kao organiziraniji sustav trampe. Nemonetaristi ističu da su monetarna kretanja (novac, njegova količina i ostali monetarni faktori) posljedica realnih kretanja i da u gospodarstvu ništa nije tako indiferentno kao novac (Lovrinović, Ivanov, 2003: 24).

Ključna pitanja kojima se nemonetaristi i nemonetarna ekonomija bave odnose se na prirodu i oblike vrijednosti novca, funkcije novca, te odnose dionika prema novcu. Posebno se pri tome istražuju uloga i odnos države prema novcu. Nemonetarne ekonomije mogu se razmatrati u izvornom obliku i danas.

2.2. Karakteristike monetarnih ekonomija

Ekonomija se općenito dijeli na monetarnu i nemonetarnu ekonomiju. Osnovna razlika je u tome da monetarna ekonomija ukazuje na postojanje novca, dok se nemonetarna ekonomija temelji na drugačijem uvjerenju. O ovim dvjema ekonomijama prethodno je bilo riječi pri razradi istoimenih koncepcija. Monetarna ekonomija očituje svoj značaj u istraživanju značenja i ekonomske uloge novca jer ona indicira na izučavanje njegovih učinaka na neko gospodarstvo. Za razliku od prethodne koncepcije, monetarna koncepcija naglašava ulogu i značaj monetarnih čimbenika (faktora), koji određuju gospodarska kretanja i gospodarski razvoj. „Prema monetarnom shvaćanju o ulozi novca u gospodarskoj aktivnosti, dovoljna ili nedovoljna opskrbljenost gospodarstva novcem predstavlja glavni razlog smjene četiriju godišnjih doba privredne aktivnosti: ekspanzije, vrhunca, recesije i dna. To podrazumijeva da kada bi obujam povećanja novčane ponude uvijek pratio potrebe gospodarstva (povećanje proizvodnje, zaposlenosti i potrošnje), ekonomskih kriza gotovo uopće ne bi bilo, odnosno ne bi bile izazvane ekonomskim čimbenicima (Lovrinović, Ivanov, 2003: 24).“

Prema ovoj koncepciji, cikličko kretanje gospodarstva shvaća se zavisnim samo o kretanju novca u domeni proizvodnje, razmjene i potrošnje. Time je uloga monetarne politike zapravo neizmjerena i određujuća u smislu gospodarskog napretka i razvoja. Uz razvoj monetarne ekonomija veže se ime Johna Maynarda Keynesa (1883. - 1946.) i njegovoga djela “Opća teorija zaposlenosti, kamata i novca” iz 1936. godine, kojom je stvoren prostor za rad novih teoretičara. Oni su se usmjerili prema pitanjima koja govore o tome zbog čega su nadnice i cijene nefleksibilne, zašto novac nije neutralan te kako se djelovanjem monetarne i fiskalne politike može djelovati na gospodarska kretanja. Početak rasprava o ovim pitanjima ukazao je na to da novac nije neutralna varijabla te da on izravno utječe na makro ekonomska kretanja (Lovrinović, Ivanov, 2003: 25-26).

Makro ekonomski aspekt monetarne ekonomije ističe da je ona integrirana u standardnu analizu kratkoročne makro ekonomske ravnoteže, ali i oslonjena na kratkoročnu analizu utjecaja monetarnih fenomena na kratkoročne makro ekonomske varijable. Ponuda i potražnja novca, prema ovoj teoriji, utječu na temeljne makro ekonomske varijable, odnosno (Božina, 2012: 16):

- Nacionalni proizvod;
- Dohodak;
- Zaposlenost;
- Kamatnjake;
- Uvoz i izvoz;
- Devizni tečaj;
- Bilancu plaćanja.

Monetarna ekonomija i njezina evolucija prema modernoj ili novoj monetarnoj ekonomiji, ukazuju na važnost istraživanja novca kao značajnog čimbenika razvoja ekonomije i društva, ali i kao izazov za ekonomiste i ostale istraživače. Prema novoj monetarnoj ekonomiji novac se sve više udaljava od standardnih materijalnih počela te ukazuje na važnost održavanja monetarnog povjerenja i proširuje broj čimbenika koji su presudni u kontekstu monetarnih ekonomija. Nemonetarna i monetarna koncepcija u zbilji ukazuju na evoluciju novca, od najranijih ideologija do danas i to je jedna od njihovih poveznica.

3. Metalizam i robna vrijednost novca

Novac se može pojmovno odrediti na razne načine. Prilikom njegova definiranja posebice se ukazuje na svrhu novca, ali i relevantna motrišta ove monetarne jedinice. U okviru tih motrišta istražuju se i metalistička teorija novca, te njegova robna vrijednost.

3.1. Metalistička teorija novca

Novac se može razmatrati s kulturnog, društvenog, ekonomskog i pravnog aspekta. Ovi aspekti ukazuju na kompleksnost njegova istraživanja. Kao kulturno dobro novac se počinje istraživati još tijekom 7. stoljeća prije Krista i od tada do danas on predstavlja kulturnu pojavu ili dobro neke konkretne svrhe, koja evoluirala s obzirom na društvene prilike. Danas se novac istražuje u okviru znanosti o novcu, koja predstavlja skup napora u objašnjavanju razloga postojanja, funkcija i svrhe novca u nekoj ekonomiji društva (Božina, 2008: 6).

Smatra se opravdanim istaknuti kako novac u ekonomiji predstavlja instrument ili mehanizam djelovanja na gospodarske aktivnosti i razvoj gospodarstva. Ti utjecaji razlikuju se ovisno o gledištu nemonetarista i monetarista, kao što je već i istaknuto. Gledišta novca u suvremenoj ekonomiji mogu se svesti na tri osnovne teorije. To su (Božina, 2008: 99-101; Božina, 2000: 638):

- Metalistička teorija novca;
- Nominalistička teorija novca;
- Bankarska teorija novca.

Iako je predmet istraživanja ovog poglavlja metalizam, odnosno metalistička teorija novca, razlažu se obilježja i preostale dvije teorije, u svrhu detaljnijeg poimanja značenja metalističke teorije inezinih razlika u odnosu na ostale teorije novca. Osnovni stav metalističke teorije novca (metalizam) odnosi se na unutrašnju ili materijalnu vrijednost novca. Ta vrijednost potječe od vrijednosti supstance od koje je novac izrađen. Prema tome, svi metali mogu služiti kao novčane robe, a ne samo zlato i srebro, iako oni imaju primat u ovoj teoriji.

Prema metalističkoj teoriji novca osnova prometne vrijednosti je sama prometna vrijednost metala kao robe ili sirovine koja je u novcu sadržana. Pri takvoj tvrdnji postavlja se problematika određenja vrijednosti papirnato novca. Naime, vrijednost papirnog novca temelji se na vrijednosti metalnog na način da se ona preračunava na temelju zamjene papirnato novca u metalni (kovani). Ova teorija danas je u potpunosti napuštena i nema neki ozbiljniji značaj u suvremenoj ekonomiji. Plemenite kovine danas se tek javljaju kao dio rezervi neke države ili na novčanom tržištu u obliku prigodnog opticajnog novca, prigodnog kovinskog novca ili naknadnih otkova povijesnog novca (Matić, 2011: 144).

Metalistička teorija novca prepoznaje dva njegova svojstva. To su svojstva koja mu daju njegova kovinska supstanca (realna ili novčana vrijednost) te svojstvo da ga svatko prima u razmjeni, cirkulatorno svojstvo (Matić, 2011: 143).

Nominalistička teorija novca temelji se na činjenici da se vrijednost novca određuje na temelju njegova nominalnog sadržaja, odnosno vrijednosti koja je određena od strane države. Prema ovoj definiciji, novac je vrijednosti koju je odredila država, kao i tvorevina zakona koja ima vrijednost određenu državnim aktom (Božina, 2008: 110). Njime se prometuje uslijed postojanja državnog autoriteta.

Bankarska teorija novca je relativno bliska nominalističkoj teoriji. Ona se zasniva na činjenici povećanje ili smanjenje optjecaja banknota ne zavisi od emisije banke, već od realnih potreba gospodarstva za sredstvima plaćanja. U slučaju kada se promet roba poveća povećava se i novčani optjecaj, te obrnuto (Božina, 2000: 638).

Prema istaknutim teorijama, novac se može definirati kao sredstvo razmjene, čuvar vrijednosti i obračunska jedinica. Kao sredstvo razmjene, novac služi plaćanju roba i usluga, a riječ je o jednoj vrsti trampe. Nadalje, novac kao čuvar vrijednosti predstavlja instrument očuvanja kupovne moći tijekom nekog vremena. Kao jedinica obračuna, novac je instrument izražavanja vrijednosti u gospodarstvu i društvu. Danas još uvijek ne postoji jedinstvena definicija novca. Ona se određuje s obzirom na prirodu i objekt istraživanja, odnosno vrstu motrišta novca.

3.2. Robna vrijednost novca

Razvoj platnog sustava prati razvoj novca. Platni sustavi pri tome su zapravo načini izvršavanja transakcija u gospodarstvu, a razvijali su se kroz robni novac, fiducijarni novac, elektronična plaćanja i e-novac. Robna vrijednost novca i robni novac služe za razumijevanje dosadašnjeg razvoja platnog sustava. U okviru robne vrijednosti novca predmet koji predstavlja vrijednost novca je plemeniti metal, primarno zlato i srebro. Svaki novac napravljen od takvih metala zove se robnim novcem i od davnina do nedavno predstavljao je sredstvo razmjene u svim društvima. Danas je u potpunosti napušten, osim na primjer u najprimitivnijih društava gdje još uvijek postoje primjeri istoga (Mishkin, 2010: 53).

U nastavku se daje prikaz različitih vrsta robnog novca, odnosno novca robne vrijednosti (Tablica 1.).

Tablica 1. Robni novac

RAZLIČITE VRSTE NOVCA		
<ul style="list-style-type: none"> • Čelik • Bakar • Željezo • Vino • Kukuruz • Sol • Konji • Ovce • Koze • Kornjačevina • Zubi kita • Neprave kljove • Zubi delfina	<ul style="list-style-type: none"> • Koža s glave crvenog djetlića • Perje • Staklo • Polirana koža • Rum • Melasa • Duhan • Poljoprivredni proizvodi • Okrugli kamen • Oklop puža • Karte za igranje	<ul style="list-style-type: none"> • Koža • Zlato • Srebro • Noževi • Lonci • Čamci • Smola • Riža • Krave • Robovi • Papir • Cigarete

Izvor: LeRoy Miller, R., VanHoose, D. D. (1993.) Moderni novac i bankarstvo. Zagreb: Mate d.o.o.

Str. 13.

Povijesno gledajući, novac se mogao naći u raznim oblicima, kao što se može vidjeti u Tablici 1, gdje si prikazani razni oblici novca koje su se koristili kroz povijest. Tablica pokazuje vrlo širok spektar vrste novca koje su se koristili u povijesti što nam ukazuje da je bio veliki izbor za razmjenu dobara koja su razna društva nametnula i odredila. (LeRoy Miller, VanHoose, 1993: 12)

Robni novac do danas je vrlo često korišten kao vrsta novca, to jest u fizičkom obliku. Rani oblici robnog novca kao što su kukuriz, vuna, ovce i čamci su tada imali dvije vrijednosti točnije monetarnu i nemonetarnu vrijednost. Kovine kao što su bile zlato i srebro, koristili, proizvodili i prerađivali su puno razvijenija društva, te ista ta društva su primjetili da takve rijetke kovine imaju zadovoljavajuće sposobnosti da ispune naziv zadovoljavajućeg robnog novca. Zlato i srebro su se koristili vrlo učinkovito, te su bili jako važne vrste robnog novca, pogotovo početkom industrijske revolucije u devetnaestom stoljeću zbog sljedećih osobina (LeRoy Miller, VanHoose, 1993: 13):

- Prepoznatljivosti
- Trajnosti
- Laka prenosivost
- Mjerenje čistoće kovine
- Lakše standardiziranje po težini i čistoći
- Zagrijavanjem i kemijskim procesom čine ih potpuno dijeljivim

4. Evolucija kovanog novca

Kao što je u radu i istaknuto, kovani novac jedan je od prvotnih oblika novca u njegovu punom smislu. Riječ je o novcu koji se izrađivao od raznih metala ili kovina. Njihov odabir nije bio slučajan, već je ovisio o obilježjima tih metala, kao što su sjaj, otpornost, čvrstoća i slično. Primat su imali zlato i srebro, koji i danas slove kao popularnije i vrijednije kovine.

4.1. Kovani novac

Kovani novac javlja se nakon identificiranja osnovnih nedostataka korištenja robnog novca. Naturalna razmjena tijekom povijesti suočila se s konkretnim problemima, koji istovremeno predstavljaju razloge začetaka primjene kovanog novca. Navedeni problemi odnosili su se na (Matić, 2011: 13):

- Dvostruku podudarnost želja – otežan pronalazak prikladnog dobra za razmjenu;
- Poklapanje želje za nekim dobrom uz istovremenu volju nekog drugog za zamjenu drugog dobra prvo;
- Velike troškove naturalne razmjene;
- Povećanje produktivnosti što generira veću proizvodnju količine dobara;
- Pojavu specijalizacije uslijed podjele rada u proizvodnji dobara;
- Pojavu trgovine.

Nastavno na navedene okolnosti primarni ili primitivni novac (robni novac) nije mogao više zadovoljiti realne potrebe ljudi i tadašnje ekonomije. Na osnovu tih saznanja, kao i znanja o obilježjima i specifičnosti metala, započinje korištenje kovanog novca. Temeljna obilježja kovina koja su odredila mogućnost njihova korištenja u ove svrhe odnosila su se na (Matić, 2011: 14):

- Djeljivost koja ne umanjuje njihovu vrijednost;
- Postojanje vrijednosti metala;
- Trajnost ili otpornost;
- Nezamjenjivost.

Kovinama se moglo plaćati na razne načine, ali važno je izdvojiti sljedeće dvije vrste plaćanja u kovinama, a to su plaćanje u vaganom obliku (penzatorno plaćanje) i numeričko plaćanje. Penzatorno plaćanje to jest vagani način plaćanja olakšava više u tehničkom smislu i obliku, nego što je bilo važno po samome sebi. Značajno je se ističe kod plemenitih kovina, gdje je bilo bitno pratiti količinu i finoću kovine. Sljedeći način plaćanja je bilo plaćanje novcem standardne vrijednosti to jest numerički način plaćanja. Takvo plaćanje je bilo puno lakše i praktičnije nego u usporedbi sa vaganim načinom plaćanja. Prilikom trampe, novac se brojao, te je osjetno olakšao kompletnu razmjenu. (Božina, 2008: 71-72)

Primarni oblici numeratorskog novca javljaju se oko 7. stoljeća prije nove ere u Grčkoj. Izrađivan je od slitine zlata i srebra, a nosio je simbol kralja Ardyasa. Izdavanje novca u to vrijeme bilo je u nadležnosti vladara nekog prostora, a sam proces označio je zasebnu djelatnost koja je bila zakonski uređena. Propisi koji su se koristili određivali su funkcioniranje prvotnih oblika novčanih sustava. Posebne odredbe odnosile su se na valutu ili važenje te novčanu jedinicu (Tkalec, 2013: 105).

Kovani novac izrađivao se ručno sve do 16. stoljeća, kada se javljaju prvi strojevi za izradu kovanog novca (kovanica). Danas kovani novac, kovanice, predstavljaju dio fiducijarnog oblika novca¹ zbog manje vrijednosti metala od kojeg su napravljene u odnosu na iznos koji označavaju. Potreba za novcem proporcionalno je rasla tijekom povijesti s razvojem društava. To dovodi do potrebe za alternativama u povećanju novčane robe u optjecaju (Tkalec, 2013: 105).

---

¹ Oblik novca koji nema vlastitu vrijednost ili je ta vrijednost mala. Taj se novac uzima s povjerenjem da će se u budućnosti moći dalje služiti kao prometno i plativ sredstvo razmjene. Fiducijarni novac uglavnom je bolji što je bliži nematerijalnoj naravi i što njegova proizvodnja nosi niži trošak (Tkalec, 2013: 105).

4.2. Vrste kovanog novca

Tijekom povijesti najviše su se koristili srebro, zlato i bakar kao izvor koji je imao ulogu oblika kovanog novca, njihova monetarna uloga formirala se iz određenih prednosti (Božina, 2008: 70-71)

- Prenosivost
- Trajnost
- Djeljivost i istovrsnost
- Nenadoknadivost
- Stalnost vrijednosti

Uz spomenute osobine, plemenite kovine su se sa lakoćom miješale sa ostalim kovinama. Takvom radnjom pritisnule su ostale pojavne oblike robnog novca, te su zbog toga imale vrlo veliku monetarnu i općenito ekonomsku ulogu. Uslijed limitirane količine zlata i srebra u prirodi, konstatnog rasta i razvoja ekonomije i velike težnje rasta količine novca u optjecaju, ljudi su koristili i neke druge kovine kako bi nadomjestile zlato i srebro u monetarnoj ulozi (Božina, 2008: 71).

Klasifikacija kovanog novca moguća je s obzirom na ostale objekte ili obilježja klasifikacije. Time je moguće razlikovati nekoliko vrsti kovanog novca s obzirom na emitenta ili izdavatelja, te s obzirom na oblik i tehnologiju izrade. Vrste novca prema ovim obilježjima iskazuju se u Tablici 2.

Tablica 2. Vrste kovanog novca

Izdavatelj ili emitent	Oblik i tehnologija izrade
<ul style="list-style-type: none"> • Kovani novac koji izdaje monetarna vlast i koji je zakonsko sredstvo plaćanja na tom monetarnom području; • Kovani novac koji izdaje monetarna vlast, ali koji nije zakonsko sredstvo plaćanja na tom području; • Kovani novac privatnog izdanja – replike. 	<ul style="list-style-type: none"> • Piefort izdanja – kovinski novac koji je izrađen na pločici koja je dvostruko teža od standardne; • Klippe novac – kovinski novac na kvadratnoj ili pravokutnoj pločici s kružnim otkovom i ukrasima izvan njega; • Pločasti novac – oblik ploče sa žigovina (npr. švedski daleri iz 17. stoljeća); • Novac žica – novac u obliku žice; • Brekteat – novac na pločici velikog promjera i male debljine, karakterističan za srednju i zapadnu Europu tijekom 18. stoljeća; • Zdjeličasti novac – jednostavno kovan na vrlo tankoj pločici; • Jednostrani otkovi novca – ima samo avers ili revers.

Izvor: Matić, B. (2011.) Monetarna ekonomija. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku. Str. 29.-30.

Iako je teško odrediti koja država ima primat u povijesnom razvoju strojno izrađenog kovanog novca, činjenica je da se on javlja primarno na području Europe tijekom 16. stoljeća. Kovani novac kao pojam integrira nekoliko vrsti, kao što je i istaknuto. Međutim, isti je moguće sagledati i u kontekstu namjene novca. Misli se pri tome na sljedeće vrste (Matić, 2011: 29):

- Optjecajni kovani novac;
- Prigodni optjecajni kovani novac;
- Prigodni kovani novac te kovani novac koji se prodaje po tržišnoj vrijednosti kovine od koje je izrađen;
- Novac kovan za pojedine skupine ljudi;

- Naknadne otkove povijesnog novca;
- Ostali kovani novac.

Primat u razradi ovih vrsti kovanog novca je analizirati osnovne razlike između optjecajnog i prigodnog kovanog novca. U slučaju kada su dio emisija ili pojedine emisije kovanog novca različite u odnosu na standardne otkove riječ je o prigodnom kovanom novcu. On se razvio od sporadičnih otkova novca koji je prvotno bio u funkciji stvaranja optjecajnog kovanog novca. Pojava strojeva u izradi kovanog novca dala je nove mogućnosti u njegovu razvoju (Matić, 2012: 97; Tkalec, 2013: 106).

Tablica 3. Optjecajni i prigodni kovani novac

Svojstva i status	Optjecajni kovani novac	Prigodni kovani novac
Namjenjen optjecaju	Da	Ne
Zakonsko sredstvo plaćanja	Da	Da u pravilu, uz rijetke iznimke
Način pojave	Pušta se u optjecaj po nominalnoj vrijednosti	U prodaji je po cijeni višoj od nominalne
Porezni tretman	Ne plaća se porez na dodanu vrijednost	Plaća se porez na dodanu vrijednost, osim otkova u zlatu
Materijal izrade	Kovine/slitine	Kovine/slitine, plastika, drvo
Kvaliteta izrade	Kovnički sjaj	Kovnički sjaj, BU, prooflike, proof
Oblik	Kružni, višestranični	Kružni, višestranični, nepravilni, amorfni i ostali oblici
Dorada	Ne	Da u pravilu
Posebni efekti	U pravilu ne	Češći
Pokretni dijelovi	Ne	Da
Dodaci	Ne	Da
Prikladnost za novčani promet	Da	U pravilu ne
Pakiranje	U pravilu ne	Uglavnom da
Emitirane količine	Sukladno potrebama	Sukladno emisijskoj politici

Izvor: Matic, B. (2019.) Recentni prigodni kovinski novac – pojave i tendencije. Num. vijesti. Broj 72. Str. 98.

Osnovne razlike optjecajnog i prigodnog kovanog novca prikazuju se Tablicom 3. Uvažavajući navedeno treba istaknuti kako je pojava kovanog novca tijekom povijesti donijela učinkovita rješenja koja se smatraju optimalnim za rješavanje ondašnjih problema koji nastaju uslijed intenzivnijeg razvoja društava i ekonomije. Od prvotnih oblika on poprima funkciju općeg ekvivalenta, prometnog i platežnog sredstva te funkciju pohrane vrijednosti. Unutar emisije optjecajnog kovanog novca javlja se i modificirani oblik ili vrsta, koji se naziva prigodnim kovanim novcem. Tijekom evolucije kovanog novca, kao i novca općenito, prigodni kovani novac počinje se razvijati kao zasebna vrsta. Dodatne prednosti ove vrste novca očituju se u segmentu promidžbe i postizanja gospodarskih učinaka, a

njegove emisije stoga postaju dijelom monetarnih politika velikog broja država diljem svijeta. Prigodni novac danas biva znatno drugačiji od optjecajnog, a emitira se diljem svijeta. Njegova funkcija ne očituje se samo u domeni prometnog i platežnog sredstva te funkcije općeg ekvivalenta, već sve više poprima funkciju pohrane vrijednosti te neke druge nenovčane funkcije. To izravno podržavaju suvremene i napredne tehnologije u njegovoj izradi (Matić, 2019: 98).

5. Sustavi vezane vrijednosti novca

Sustavi vezane vrijednosti novca nazivaju se i sustavima važenja ili valute, odnosno novčanim sustavima. Značaj njihova izučavanja očituje se u doprinosu razumijevanja novčane organizacije, evolucije novca i razvoja novčane organizacije, kao i formalnog odnosa države i novca. U okviru njega razmatraju se bimetalizam i monometalizma.

5.1. Bimetalizam

Ako je zakonski utvrđeno da se novac kuje u isto vrijeme iz dvaju kovina, točnije iz zlata i srebra, ne gledajući dali su zakonski utvrđeni odnos na njihove vrijednosti, tada govorimo o sustavu bimetalizma. Bimetalizam dijelimo na dvije vrste valuta, a to su paralelna i dvojna (alternativna) valuta (Božina, 2012: 140).

Paralelna valuta danas ima samo povijesno značenje. Od paralelne valute se razvilo monometalističko i bimetalističko vađenje. Obilježja kod paralelnog vađenja su korištenje dvaju vrsta novca, a to su obični zlatni i srebrni novac. Njihova vrijednost nije bio utvrđen zakonom, nego se plaćanje moralo vršiti sporazumno ili prema izboru. Iz tog razloga moralo se pojasniti sa kojom vrstom novca će se izvršiti plaćanje (Matić, 2011: 79).

Paralelna valuta danas se percipira kao primitivni novčani sustav jer je stihijski rezultat općeg razvoja. Odgovara prvom razdoblju prijelaska na kapitalizam, te možemo kazati da je sustav paralelne valute bilo primitivan novčani sustav koje su države i moderno robno gospodarstvo morale savladati. (Perišin, Šokman, Lovrinović, 2011: 32).

Drugi sastavni dio bimetalizma u novčanom sustavu je dvojna valuta. „Kod sustava dvojne valute novac se kuje također iz obaju valutnih materijala, ali se među njima uspostavlja zakonski odnos“ (Perišin, Šokman, Lovrinović, 2011: 32).

Primjerice, u Francuskoj je tijekom 19. stoljeća uspostavljen zakonski odnos zlata i srebra. Pri tome je 1 kilogram zlata predstavljao 15,5 kilograma srebra, a taj odnos u to doba nazvao se alternativnim. Dakle, dok je valutnim sustavom u prvoj ruci bio formiran

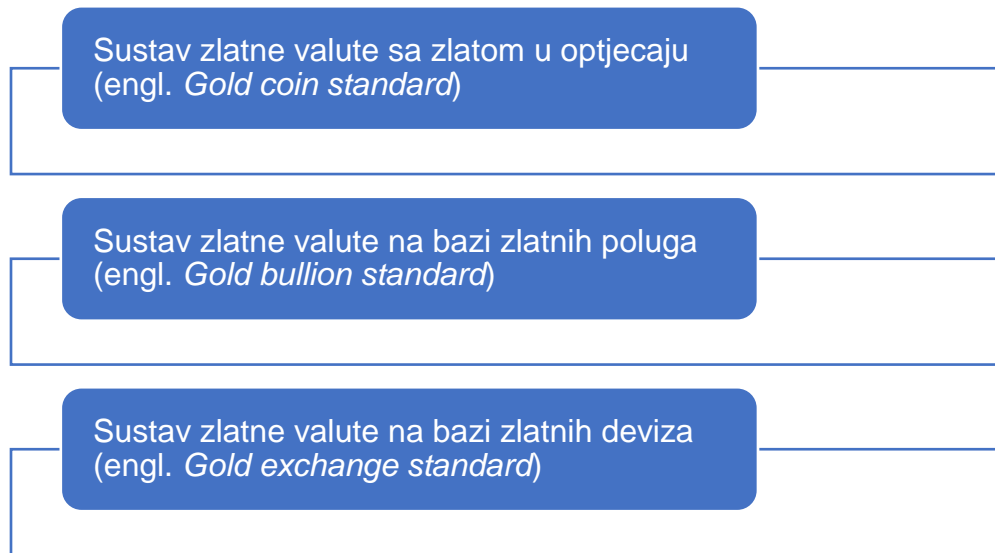
odnos između srebra i zlata, tada je na suprotnoj strani dolazilo do promjene istog tog odnosa na slobodnom tržištu van granica zemlje. U slučaju da se zlato sa tim stručnim odnosom podcjeni u odnosu u nekoj drugoj situaciji, dolazilo je do tog da bi se zlato izvozilo, a srebro uvozilo i dalo kovati u novac (Perišin, Šokman, Lovrinović, 2011:32).

S obzirom na spomenute radnje, povijest engleskog novca se od 14. do 18. stoljeća suočavala s brojnim poremećajima uslijed kolizije između zakonskog utvrđivanja odnosa vrijednosti zlata i srebra. Zakonske izmjene vrijednosti ovih metala utjecale su na podcjenjivanje pojedinog, uslijed čega je dolazilo do većeg izvoza tog metala. Spomenuti problem pronašao je rješenje u monometalističkom sustavu (Dvornik, 1975: 2).

5.2. Monometalizam

Monometalizam je novčani sustav suprotan bimetalizmu. On se zasniva na funkciji novca koju obavlja samo jedan plemeniti metal, zlato ili srebro. Monometalizam se javlja tijekom 19. stoljeća. Većina zemalja tada je razvila novčani sustav temeljen na srebru, no monometalističko razdoblje značajnije obilježava sustav temeljen na zlatu, takozvani zlatni standard ili važenje (Ferguson, 2009: 43). Sam zlatni standard, odnosno zlatni monometalizam imao je tri ključne razvojne faze koje su predmet istraživanja ovog dijela poglavlja (Slika1.).

Slika 1.Faze razvoja monometalizma

Izvor: Lovrinović, I., Ivanov, M. (2009.) *Monetarna politika*. Zagreb: RRIF plus d.o.o. Str. 47.

Sustav zlatne valute sa zlatom u optjecaju (engl. *Gold Coin Standard*) prva je faza razvoja monometalizma. Bio je to sustav u kojem je kao zakonsko i definitivno sredstvo plaćanja bio zlatni novac. Nominala svakog njegovog komada morala je formalno odgovarati njegovoj stvarnoj vrijednosti. U to vrijeme svatko je imao pravo od zlata dati iskovati vlastiti novac, a u slučaju postojanja novčanica one su bile konvertibilne bez odgode i troškova (Lovrinović, Ivanov, 2009: 47). Osnovne karakteristike ovog sustava ili prve faze razvoja monometalizma odnose se na (Ferguson, 2009: 58):

- Samo se zlatni novac smatra opravimvalutnim novcem i definitivnim sredstvom plaćanja;
- Državne novčanice bile su novčani surogat;
- Apsolutna sloboda kovanja zlatnog novca za privatnih račun bila je pravo svakoga;
- Postojala je apsolutna sloboda uvoza i izvoza zlata.

Sustav zlatne valute na bazi zlatnih poluga (engl. *Gold Bullion standard*) valuta koja je temeljena na bazi zlatnih poluga čija je novčana jedinica bazirana u zlatu njena se vrijednost održavala u mjerama izvoza i uvoza, u kojoj ne cirkulira zlatni kovani novac, nego je zlato koje je temeljeno po identičnim propisima zlatne valute prošloga primjera izadnih novčanica, usmjereno na emisije banaka. Ovaj sustav je dozvoljavao razmjenu novčanica za zlato jedino u velikim i zakonskim predvidljivim iznosima, te se jedino moglo razmjeniti za zlatne poluge. Uvoz i izvoz zlata je bio dozvoljen pod uvjetom da je bio u izglednim pretpostavkama. Ovdje se također primjenjivao mehanizam zlatne valute, ali samo pod kontrolom koja je bila na deviznom tržištu. Ovaj sustav bio je upotrijebljen u određenim zemljama koje su imale dostatno sredstava, želju da odrede ovu valutu po svojim mjerama koja će odgovarati bar u ključnim linijama predratnoj zlatnoj valuti. Za zamjenu novčanica za zlatne poluge moglo se razmjeniti samo za polugu u vrijednosti 12,4kg zlata (Tomašević, 2004: 114-115).

Posljednja faza razvoja monometalizma poznata je kao sustav zlatne valute na bazi zlatnih deviza (engl. *Gold exchange standard*). Kako se nije uspjelo riješiti djelomično pokriće banknota sa limitiranom ponudom zlata u mnogim državama, mnoge su države krajem devetnaestog stoljeća primjenjivale soluciju zlatnodeviznog standarda. Prilikom tog standarda nije se izmijenila obveza djelomičnog pokrića banknota u zlatu, nego je to pokriće bilo u zlatnoj devizi. Pošto je cijena kod tih deviza ustanovljena prema zlatnom paritetu i kako postoji ne ograničen uvoz i izvoz, time je indirektno formirana veza između vrijednosti zlata i vrijednosti domaćeg novca. Zlato je i dalje glavni standard vrijednosti pri čemu se određuje vrijednost svih valuta određeno za zlato. Ovakav standard nisu mogle koristiti sve države iz razloga što nisu same mogle organizirati svoj monetarni sustav, nit su mogle imati sustav u zlatnom optjecaju, te sustav koji je baziran na zlatnim polugama iz razloga što nisu imale dovoljno zlata. Pošto se zlatna podloga određenih valuta koja je bila u sustavu zlatnih poluga, nije imala promijene, te se tako nije ugrozilo povjerenje u djelovanje adekvatnog zlatnog pokrića. Time se zlato određene države kojoj pripada deviza služilo kao zlatno pokriće i u državi koja je na temelju zlatne devize organizirala svoj valutni, odnosno zlatno devizni sustav (Božina, 2012: 144).

Nastavno ovom novčanom sustavu smatra se korisnim dati osvrt na primjer Jugoslavije. Naime, valutni sustav Kraljevine Jugoslavije između dva svjetska rata bio je mješovit, što je značilo da se primjenjuju sustav valuta na bazi zlatnih poluga i zlatnih deviza. Tadašnja Narodna banka imala je obvezu održavanja pokrića svojih obveza, a ono je trebalo iznositi najmanje 35% obveza po višenju, odnosno 25% obveza pokrivenih zlatom (Lovrinović, Ivanov, 2009: 49). U nastavku slijedi prikaz emisije i pokrića novčanica pri čemu postoje četiri osnovna modela (Tablica 4.).

Tablica 4. Modeli emisije i pokrića novčanica

Sustav	Obilježja
Engleski sustav direktnog kontingentiranja	<ul style="list-style-type: none"> • 100% pokrićevrijednosti u zlatu, osim određenog kontingenta koji može ostati nepokriven. • Nepovoljne posljedice su se očitovala u vrijeme ekonomskih kriza i odljev zlata.
Francuski sustav maksimiranja novčanog optjecaja	<ul style="list-style-type: none"> • Određuje gornju granicu novčanog optjecaja. • Pozitivna strana tog sustava je što optjecaj novčanica nije bio vezan za zlatnu rezervu i oscilacije u međunarodnom kretanju zlata, više je bio kompatibilan sa potrebama, te se time postotak zlatnog pokrića mijenjao.
Sustav kvotnog pokrića ili postotnog pokrića	<ul style="list-style-type: none"> • Sustav koji ima za cilj izbjeći krutost direktnog kontingentiranja i neograničenu slobodu emisije kod sustava maksimiranja.
Sustav indirektnog kontingentiranja	<ul style="list-style-type: none"> • Sličan direktnom sustavu ali se može ići za većim iznosom nepokrivenog dijela koji se morao oporezivati

Izvor: Perišin, I., Šokamn, A., Lovrinović, I. (2011.) *Monetarna politika*. Zagreb: Tribina d.o.o. Str. 37.

Tijekom prošlog stoljeća veliki izazov predstavljalo je pitanje kako pronaći adekvatan način pokrića vrijednosti novčanica. Konačni rezultat i najadekvatniji su bili dva načina, a to su načelo optjecaja (eng. *Currency principle*) i bankarsko načelo (eng. *Banking principle*). Načelo optjecaja ili monetarno teorijski pravac iz 19. stoljeća, koji je u Engleskoj naglašavao da sve novčanice u optjecaju moraju imati potpuno pokriće u zlatu, osim zakonom utvrđenog kontingenta. Kada je u optjecaju bilo previše novčanica (Currency = coin + notes) ili kovanog novca dolazilo je do rasta cijena, uvoza robe i odljeva zlata iz zemlje te se po logici zlatnog standarda vrši samostalna regulacija cijena i neophodna količina novca u optjecaju. Drugo adekvatno rješenje dalo je bankarsko načelo monetarno teorijski pravac također iz 19. stoljeća koji se temeljio na hipotezi suprotnoj prethodnom načelu (Currency Theory). Prema njemu, da sve novčanice u optjecaju ne trebaju imati totalno pokriće u zlatu negoli u kratkoročnim mjenicama. Izdavanje novca je bankarski posao, a njihov obujam određuje cijena (Perišin, Šokman, Lovrinović, 2011: 36).

6. Zaključak

Radom je istražena evolucija kovanog novca, koji danas čini jedan segment novčanog sustava u međunarodnoj ekonomiji. Razvoj kovina tijekom povijesti pratio je razvoj društva i načina privređivanja u najranijim civilizacijama, odnosno kasnije međunarodne ekonomije.

Vidljivo je kako se on odvijao kroz nekoliko ključnih faza, a one ukazuju na promjene u ulozi kovanog novca. Zanimljivo je zaključiti kako je uloga kovanog novca bila nešto izraženija u ranijim fazama njegova razvoja, točnije u primitivnoj ili robnoj fazi, te kasnije u fazama začetaka razvoja novčanih sustava. Pojavom suvremenoga novca te monometalističkih novčanih sustava njegova uloga opada u kontekstu vrijednosti i usporedbe s novčanicama, koja danas imaju primat u poslovnim transakcijama i svakodnevnom životu.

Na razvoj i ulogu kovanog novca veliki dijelom su utjecala i njegova osnovna obilježja, ali i mogućnosti te potrebe društava i gospodarstava. Tako primjerice, u suvremeno doba robna vrijednost novca gotovo i ne postoji, dok je ona nekada predstavljala temelj transakcija i privređivanja. Jednako tako napušteni su i bimetalistički te određeni monometalistički sustavi, koji su intenzivno obilježavali razdoblje od pojave strojno izrađenog kovanog novca do polovice 19. stoljeća.

Slom zlatnog standarda koji nastupa za vrijeme velike ekonomske krize 1929.-1932. godine označio je završnu fazu razvoja nacionalnih valutnih sustava, ali i jedinstvenog svjetskog monetarnog sustava klasičnog kapitalističkog tipa. Točnije, riječ je o sustavu slobodne konkurencije.

Novčani sustav temeljen na zlatu, poznat kao spomenuti zlatni standard jedinstveni je povijesni primjer svjetskog novca koji je bio općeprihvaćen u svijetu uslijed njegove

unutarnje vrijednosti. Nakon njegova sloma dolazi do kreiranja papirnato i žiralnog novca bez podloge u zlatu ili drugim plemenitim metalima. Time započinje novo razdoblje monetarne povijesti, ali i međunarodne ekonomije.

Literatura

Knjige:

- Božina L. (2003.) *Novčana ekonomija*. Zagreb:Tiskara Puljko
- Božina, L. (2008.) *Novac i bankarstvo*. Pula:Sveučilište Jurja Dobrile,Odjel za ekonomiju i turizam„Dr. Mijo Mirković“
- Božina, L. (2012.) *Monetarna ekonomija*. Pula:SveučilišteJurjaDobrile, Fakultet ekonomije i turizma„Dr.Mijo Mirković“
- Dvornik, I. (1975.) *Novac i novčana politika*. Rijeka: Liburnija
- Ferguson, N. (2009.) *Uspon novca*. Zagreb:Naklada Ljevak
- Tomašević, J. (2004) *Novac i Kredit*. Zagreb: Dom i Svijet
- LeRoy Miller, R., VanHoose, D. D. (1993.) *Moderni novac i bankarstvo*. Zagreb: Mate d.o.o.
- Lovrinović, I., Ivanov,M. (2009.) *Monetarna politika*. Zagreb: RRIF plus d.o.o.
- Matic, B. (2011.) *Monetarna ekonomija*. Osijek:Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomsmki fakultet u Osijeku
- Mishkin, F. S. (2010.) *Ekonomija novca, bankarstva i financijskih tržišta*. Zagreb: Mate d.o.o.
- Perišin, I., Šokman, A., Lovrinčević, I. (2001.) *Monetarna politika*. Pula: Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

Članci:

- Božina, L. (2000.)Novčana politika u suvremenim novčanim sustavima s osvrtom na hrvatske prilike. *Ekonomski pregled*. 51 (7-8). Str. 633.-646.
- Ivanković, Ž. (2016.) Pravna povijest novca: Greshamov zakon ili – nema stabilnog novca. *Croatian Political Science Review*. Vol. 53. No. 2. Str. 64.-84.
- Lovrić, F. (2019.) Neki problemi i aspekti Marxove teorije novca. *Časopis za kulturu racionalnosti, istraživanja, teorije i kritičkih analiza*. Vol. 1 No. 1-2. Str. 282.-296.

- Lovrinović, I., Ivanov, M. (2003.) Novac i gospodarska aktivnost. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*. God. 1., Br.1. 23.-42.
- Matić, B. (2019.) Recentni prigodni kovinski novac – pojave i tendencije. *Num. vijesti*. Broj 72. Str. 90.-105.
- Tkalec, K. (2013.) Novac kroz povijest. *Matika*. Br. 86. Str. 103.-106.

Internet izvori:

- Ivančević, T., Perec, K. (2017.) *Osnove ekonomije*. Visoka poslovna škola Zagreb. Dostupno na: https://pvzg.hr/wp-content/uploads/2018/08/Osnove_ekonomije.pdf (11.07.2020.)

Popis slika

Slika 1. Faze razvoja monometalizma.....	20
--	----

Popis tablica

Tablica 1. Robni novac.....	9
Tablica 2. Vrste kovanog novca	14
Tablica 3. Optjecajni i prigodni kovani novac	16
Tablica 4. Modeli emisije i pokrića novčanica.....	22

Sažetak – Uloga kovina u monetarnoj povijesti

Praćenje evolucije kovanog novca imao osobitu ulogu u istraživanju monetarne ekonomije. Na temelju njegova povijesnog razvoja uočavaju se razlike nemonetarnih i monetarnih ekonomija, ali i odnosi društava i gospodarstava te novčanih sustava. Uloga kovanog novca bila je najizraženija u najranijim fazama njegova razvoja, posebice u primitivnoj i robnoj fazi razvoja. U to vrijeme on je predstavljao temelj privređivanja, trampe i platnih procesa. S napretkom društava i ekonomije njegova uloga opada, u korist suvremenog novca i novčanica.

Razvoj kovanog novca doprinosi razumijevanju razvoja novčanih sustava. Zlatni standard jedan je od oglednih primjera razvoja svjetskog novca, a njegov slom označio je početak kreiranja papirnato i žiralnog novca bez podloge u zlatu ili drugim plemenitim metalima. Time je započelo novo razdoblje monetarne povijesti. Kovine su se mogle naći u vrijednostima zlata i srebra, koristiti, proizvoditi i prerađivati mogla su samo jako razvijenija društva. Plemenite kovine danas se tek pojavljuju kao dio rezervi neke države ili na novčanom tržištu. Sustav vezane vrijednosti novca očituje se u njihovom doprinosu razumijevanja novčane organizacije i njihova razvoja, evolucije novca te formalnog odnosa države i novca. Ono razmatra bimetalizam i monometalizam.

Ključne riječi: novac, kovani novac, monetarna povijest, monetarna ekonomija, novčani sustavi.

Summary – The role of metals in monetary history

Tracking the evolution of coins had features in monetary economics research. Based on its historical development it is possible to understand the differences between non-monetary and monetary economies, but also the relations between societies and the economy and monetary systems. The role of coins was most pronounced in the earliest stages of its development, especially in the primitive and commodity stages of development. From time to time it represents thorough apprehension, barter and payment processes. With the progress of societies and the economy, its role is declining, in favor of modern money and banknotes.

The development of coins has contributed to the understandable development of new systems. The gold standard is one of the exemplary examples of world money, and its collapse marked the beginning of the creation of paper and digital money without a base in gold or other precious metals. Time has begun a new era of monetary history. Metals could be found in the values of gold and silver, and only highly developed societies could use, produce and process them. Precious metals today are just emerging as part of a state's reserves or money market. The system of tied value of money is manifested in their contribution to the understanding of monetary organization and their development, the evolution of money and the formal relationship between the state and money. It considers bimetallism and monometallism.

Keywords: money, coins, monetary history, monetary economy, monetary systems.